जलाध्यायः ॥ २ ॥

सलिलं मलिनं तोयं मरुलं मेघजं कतम् ।
नीरं वारि पयोऽम्भोऽर्णो मेघपुष्पं कुलीनसम् ॥ १ ॥
पानीयं जीवनीयं कं जलमम्बूदकं दकम् ।
विषं पाथो घनपदं भुवनं जीवनं वनम् ॥ २ ॥
वार्न पुंसि स्त्रियो भूमन्यापो घनरसः पुमान् ।
वल्लूरं तु सितं तोयमतिक्षारं तु किट्टिमम् ॥ ३ ॥
काचिमं स्यादतिस्वच्छमूतं कलुषमाविलम् ।
शीतलं स्वादुनि जले द्राग्भृतं तत्क्षणोद्धृतम् ॥ ४ ॥
जलाशया जलाधारास्ते त्वगाधजला ह्रदाः ।
अखातं देवखाते स्यात् पुष्करिण्यां तु खातकम् ॥ ५ ॥
आधारस्तु तटाकोऽस्त्री कासारः सरसी सरः ।
आवाहो दीर्घिका वापी वेशन्तस्त्वल्पपल्वले ॥ ६ ॥
अन्धुरब्धः प्रहिः कूपश्चुण्डी चौण्डश्च चूतकः ।
अवखातस्तु कीर्णः स्यादुत्कीर्णश्च पुरी स्त्रियाम् ॥ ७ ॥
विकिरः स्यात् कीर्णजल उद्भिदस्तु जलोद्गमः ।
पीनाहस्तु स्त्रियां नेमिः कूपस्य मुखबन्धनम् ॥ ८ ॥
आहावश्च निपानञ्च कूपपार्श्वजलाश्रयः ।
प्रदरस्तूदपानोऽस्त्री बद्धाम्बु स्रोतसो धृतम् ॥ ९ ॥
आवालमालवालं स्यात् सेतौ वारणसंवरौ ।
उदधिः सागरोऽपारो जलराशिरपांपतिः ॥ १० ॥
रत्नाकरो जलनिधिः समुद्रो मकरालयः ।
उदन्वान् वरुणावासः सरितांपतिरप्पतिः ॥ ११ ॥
सरित्पतिरकूपारः पारावारोऽब्धिरर्णवः ।
मितद्रुः संवरः पेरुः स्तम्भी स्तम्भिर्महोदधिः ॥ १२ ॥
कूलेऽस्य वेला मर्यादा पूर्णिर्वेलाम्बुवर्धनम् ।
डिण्डीरोऽम्बुकफः फेनो बुद्बुदस्थासकौ समौ ॥ १३ ॥
भङ्गस्तरङ्गो वीचिः स्त्री तस्मिंस्त्वेव महत्यषण् ।
ऊर्मिः कल्लोल उल्लोलो लहर्युत्कलिकेति च ॥ १४ ॥

पोहित्थं तु प्रवहणं पोथश्चाप्यथ मङ्गिनी ।
नौस्तरिस्तरणी वेटी द्रोणी काष्ठाम्बुवाहिनी ॥ १५ ॥
उडुपं तु प्लवो भेल आरोह्योऽसौ तरण्डकः ।
केनिपातास्त्वरित्राणि पोलिन्दास्तु पुलिन्दकाः ॥ १६ ॥
कर्णं पृष्ठस्थितारित्रं नौशिरो मङ्गमस्त्रियाम् ।
नावो दण्डः क्षेपणी स्त्री कूपस्तु गुणवृक्षकः ॥ १७ ॥
आतरस्तरपण्यं स्यात् सेकपात्रं तु सेचनम् ।
सांयात्रिकः पोतवणिक् पोतवाहो नियामकः ॥ १८ ॥
कर्णधारस्तु निर्यामो नावारोहास्तु नाविकाः ।
अगाधमतलस्पर्शमस्थानञ्च गभीरकम् ॥ १९ ॥
गम्भीरञ्चाथ नौतार्यं नाव्यं स्यात्ते नव त्रिषु ।
घट्टोऽवतारस्तीर्थोऽस्त्री प्रणाल्यक्ली पयोवहा ॥ २० ॥
सरणी हरणिर्भ्रूणिर्निर्गमद्वारि तु भ्रमः ।
उद्घाटनं घटीयन्त्रं पादावर्तोऽरघट्टकः ॥ २१ ॥
नदी स्रोतस्विनी कुल्या स्रवन्ती निम्नगा सरित् ।
हिरण्यवर्णा गिरिजा रोधोवक्त्रा पयस्विनी ॥ २२ ॥
तरङ्गिणी शैवलिनी तटिनी ह्रादिनी धुनी ।
अब्धा कूलङ्कषा सिन्धुरापगा वाहिनी वहा ॥ २३ ॥
त्रिस्रोता जाह्नवी गङ्गा देवसिन्धुस्त्रिमार्गगा ।
भागीरथी विष्णुपदी स्वर्वापी हरशेखरा ॥ २४ ॥
धर्मद्रवी त्रिमार्गा च पाताले भोगवत्यसौ ।
यमस्वसा तु यमुना कालिन्द्यर्कात्मजा यमी ॥ २५ ॥
नर्मदा स्यात् सोमभवा रेवा मेकलकन्यका ।
बाहुदा त्वर्जुनी सैता श्यामाङ्गी सैतवाहिनी ॥ २६ ॥
तापी तु तापिनी शैब्या चन्द्रभासा तु चन्द्रिका ।
शतद्रुस्तु शुतुद्री स्याद्विपाशा तु विपाट् स्त्रियाम् ॥ २७ ॥
गोदावरी तु गोदा स्यात् कावेरी त्वर्धजाह्नवी ।
शरावती वेत्रवती तुङ्गभद्रा सरस्वती ॥ २८ ॥
ताम्रपर्णी कृष्णवर्णा गोमत्याद्याश्च निम्नगाः ।
नदः सरस्वान् भिद्योद्धथौ कुल्या कर्षूः कृता नदी ॥ २९ ॥

वेणिर्धारा प्रवाहौघौ पूरस्तु जलबृंहणम् ।
चक्राणि पुटभेदाः स्युरावर्तः पयसां भ्रमः ॥ ३० ॥

जलोच्छ्वासाः परीवाहाः कूपकास्तु विदारकाः ।
सञ्छेद्यं सङ्गमो नद्योः सम्भेदोऽप्यथ रोधसि ॥ ३१ ॥

तीरं कूलं प्रपातश्च प्रान्ते कच्छस्तटी त्रयी ।
पारावारे परात्रत्ये कूले पात्रं तदन्तरम् ॥ ३२ ॥

अस्त्री द्वीपोऽन्तरीपं क्ली पुलिनं तज्जलोत्थितम् ।
सैकतं सिकताप्रायं सिकता भूम्नि बालुकाः ॥ ३३ ॥

उत्पल स्यात् कुवलयं कुवेलं कुवलं कुवम् ।
नीलोत्पलञ्च कन्दोष्ठं कन्दोब्जं कर्णभूषणम् ॥ ३४ ॥

इन्दीवरञ्च नीलाब्जं रक्तपाणिकमुत्पले ।
वरोत्पलं तु कल्हारं सौगन्धिकशिशुप्रिये ॥ ३५ ॥

कंसोत्पलं विगन्धि स्याद् वनजं वन्यकं जले ।
पद्मोऽस्त्री पङ्कजं कञ्जं कुविलीनं सरोरुहम् ॥ ३६ ॥

सरसीजं सरसिजं सारसं सरसीरुहम् ।
सरोजमब्जमप्पुष्पमरविन्दं महोत्पलम् ॥ ३७ ॥

सहस्रपत्रं नलिनं शतपत्रं कुशेशयम् ।
बिसप्रसूनं राजीवं निर्लेपं बिसनाभिजम् ॥ ३८ ॥

पङ्केरुहं तामरसं कमलं दारदोलके ।
रक्ते तु पद्मे कण्डारं बिसखण्डमथोऽम्बुजम् ॥ ३९ ॥

चारुनालं कोकनदं श्वेते तु शुचिकर्णिकम् ।
पुण्डरीकं महापद्मं पवित्रं पुण्यगन्धिकम् ॥ ४० ॥

श्रीपुष्पं स्वर्णराजञ्च कुमुदं गर्दभाह्वयम् ।
गन्धसोमं कुमुच्चन्द्रं कैरवञ्चाथ लोहिते ॥ ४१ ॥

अस्मिन् कोकनदं जारं सुनालं रक्तकुण्डलम् ।
करहाटः शिफा कन्दं नाला नालमथ त्रिषु ॥ ४२ ॥

मृणाली शतपर्व क्ली बिसञ्च नलिनी पुनः ।
बिसिनी पद्मिनीत्याद्याः पद्मस्तम्बे सरस्यपि ॥ ४३ ॥

भवेत् पुटकिनी पद्मस्तम्बमात्रे प्रकीर्तिता ।
कुमुद्वती कुमुदिनी शालूकं कन्दमौत्पलम् ॥ ४४ ॥

संवर्तिका नवदलं पद्म क्ली कुसुमच्छदः ।
किञ्जल्कः केसरो न स्त्री बीजकोशो वराटकः ॥ ४५ ॥

कर्णिका कर्णिकं चाथ पद्माक्षं पद्मकर्कटी ।
हठः कुम्भी वारिपर्णी किञ्जोलस्त्वङ्गलोड्यकः ॥ ४६ ॥

शुक्लकारं तु कृसरं वृष्यकन्दं कशेरु च ।
शृङ्गाटकस्तु गरुलो दन्तबीजस्त्रिकण्टकः ॥ ४७ ॥

क्षीरबीजः क्षीरशुक्लस्तर्पणो जलकण्टकः ।
चिञ्चोटिका स्यादवका स्वादुमुस्ता गरोलिका ॥ ४८ ॥

शैवलो जलशूरः स्यादवका जलनील्यपि ।
शैवालञ्चाथ शेवालं चूर्णाभं लोहितं जले ॥ ४९ ॥

इति भगवता यादवप्रकाशेन विरचितायां वैजयन्त्यां
पातालकाण्डे जलाध्यायः ॥ २ ॥